

ФІЗИЧНА ОСВІТА І СПОРТ

УДК 373.5.091.6:[727:796]:005.591.6

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14808720>

Фізкультурно-спортивні споруди для загальноосвітньої школи з урахуванням вікових та функціональних потреб учнів

Орлов Анатолій Анатолійович

доктор філософії Phd зі спеціальності 017 Фізична культура і спорт, доцент кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту, Запорізький національний університет, 69011, Україна, м. Запоріжжя, вул. Університетська, 66, ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1044-7191>

Прийнято: 16.01.2025 | Опубліковано: 29.01.2025

Анотація. У статті розглянуто стан фізкультурно-спортивних споруд для загальноосвітніх шкіл України, визначено їх значення для забезпечення фізичного виховання та розвитку учнів. Основну увагу приділено аналізу наявної інфраструктури, проблемам та завданням, пов'язаним із її модернізацією, а також перспективам створення комфортного, безпечного середовища для занять фізичною культурою та спортом. Автор підкреслює важливість спортивних споруд у шкільному середовищі, а також необхідність врахування вікових та функціональних потреб школярів різних вікових груп. Окреслено основні види фізкультурно-спортивних об'єктів та вимоги до їх проектування та експлуатації. Зроблено акцент на важливості інтеграції шкільних спортивних об'єктів у загальну систему фізкультурної діяльності. **Мета** даного дослідження полягає у теоретичному аналізі фізкультурно-спортивних споруд в шкільній інфраструктурі з урахуванням вікових та функціональних потреб учнів. В сучасних умовах проблема невідповідності спортивних споруд сучасним вимогам постає нагальною, оскільки це негативно позначається на

повноцінному фізичному розвитку дітей та формуванні здорового способу життя. Дослідження включає аналіз науково-методичної літератури, нормативних документів у сфері фізичної культури та спорту, а також досвіду управління фізкультурно-оздоровчими закладами в різних країнах. Використані **методи** містять аналіз та узагальнення даних, отриманих з програмно-методичних документів, а також передових напрямів в проектуванні спортивних споруд. **Результати дослідження** свідчать, що фізкультурно-спортивні споруди відіграють ключову роль у повноцінному фізичному розвитку учнів, забезпечуючи умови для уроків фізичної культури, позакласних занять та активного відпочинку. Наголошується на важливості їхньої модернізації через недостатнє фінансування, невідповідність сучасним вимогам безпеки та потребу в інклюзивності. **Висновки.** Фізкультурно-спортивні споруди відіграють ключову роль у гармонійному розвитку учнів та сприяють зміцненню їхнього здоров'я. Їх оновлення та вдосконалення повинно стати одним із головних напрямів роботи освітньої системи.

Ключові слова: фізкультурно-спортивні споруди, шкільна інфраструктура, модернізація.

Physical Education and Sports Facilities for General Secondary Schools Considering Students' Age and Functional Needs

Anatolii Orlov

Doctor of Philosophy (PhD) in Physical Culture and Sports (Specialty 017), Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Physical Culture and Sports, Zaporizhzhia National University, 69011, Ukraine, Zaporizhzhia, Universytetska Street, 66, 66, ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1044-7191>

Abstract. *The article examines the state of physical education and sports facilities in general educational schools in Ukraine, highlighting their importance for ensuring*

*physical education and the development of students. The main focus is on analyzing the existing infrastructure, issues, and tasks related to its modernization, as well as the prospects of creating a comfortable and safe environment for physical education and sports. The author emphasizes the significance of sports facilities in the school environment and the need to consider the age and functional needs of students from different age groups. The primary types of physical education and sports objects, as well as requirements for their design and operation, are outlined. The article stresses the importance of integrating school sports facilities into the overall system of physical education activities. The **purpose** of this research is a theoretical analysis of physical education and sports facilities in school infrastructure, taking into account the age and functional needs of students. In the current context, the problem of the mismatch between sports facilities and modern requirements has become urgent, as it negatively affects children's full physical development and the formation of a healthy lifestyle. The study includes an analysis of scientific and methodological literature, regulatory documents in the field of physical culture and sports, as well as the experience of managing physical education and wellness institutions in various countries. The **methods** used include analysis and generalization of data obtained from programmatic and methodological documents, as well as advanced approaches in the design of sports facilities. The **results** of the study show that physical education and sports facilities play a key role in the full physical development of students, providing conditions for physical education lessons, extracurricular activities, and active recreation. Emphasis is placed on the importance of their modernization due to insufficient funding, non-compliance with modern safety standards, and the need for inclusivity. **Conclusions:** Physical education and sports facilities play a key role in the harmonious development of students and contribute to strengthening their health. Their renewal and improvement should become one of the main areas of focus in the educational system.*

Keywords: *physical education and sports facilities, school infrastructure, modernization.*

Постановка проблеми. Фізична культура і спорт у сучасному суспільстві є важливим джерелом зміцнення здоров'я населення України. Найголовнішою проблемою в розвитку фізичної культури та спорту в нашій країні є відсутність спортивних споруд, котрі б відповідали сучасним вимогам як для навчально-тренувальних занять з різних видів спорту, так і для розв'язання проблеми фізичної підготовки різних верств населення нашої країни [1, с. 192].

Мережа фізкультурно-спортивних споруд вважається самою складною, великою і різноманітною серед всіх інших систем обслуговування населення. Вона є складовою частиною в усій інфраструктурі населених пунктів, від самих початкових (найпростіші прибудинкові майданчики, приміщення для оздоровчих занять, що вбудовані в перші поверхи житлових будинків) до найбільших – міських, обласних, олімпійських спортивних споруд та комплексів загальнодержавного користування.

Мережа фізкультурно-спортивних споруд являє собою систему, що включає три основні підсистеми: споруди, як додаток до місць праці (в установах, на фабриках, заводах і т.п.); споруди в різних видах суспільного обслуговування (у дитячих установах, навчальних закладах, культосвітніх установах, магазинах, установах відпочинку й ін.); споруди в мережі загального користування. Всі три підсистеми, кожна з яких виконує власні функції, в єдиному процесі спортивно-фізкультурного руху, повинні взаємодіяти [2].

Фізкультурно-спортивні споруди є важливим елементом шкільної інфраструктури, який сприяє фізичному розвитку учнів, покращенню їхнього здоров'я та забезпеченню активного дозвілля. Основною метою проєктування фізкультурно-спортивних споруд є створення умов для занять фізичною культурою та спортом, що відповідають віковим і функціональним потребам школярів [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основними показниками стану фізичної культури та спорту в Україні є:

- рівень здоров'я і фізичного розвитку різних верств населення;

- ступінь використання фізичної культури в різних сферах діяльності;
- рівень розвитку системи фізичного виховання та масового спорту;
- високі спортивні досягнення українських спортсменів у певних видах спорту;
- забезпеченість кваліфікованими кадрами, спортивними спорудами та майном [4, 5].

За інтегральним показником здоров'я населення – середньою очікуваною тривалістю життя – Україна посідає одне з останніх місць у Європі [6]. Водночас світовий досвід свідчить, що регулярна рухова активність протягом усього життя запобігає захворюванням та сприяє покращенню стану здоров'я.

Критична ситуація у сфері фізичної культури та спорту в Україні спричинена низкою факторів, серед яких:

- невідповідність нормативно-правової бази сучасним вимогам;
- недосконалість системи централізованої підготовки національних збірних команд;
- недостатнє бюджетне фінансування;
- низький рівень наукового забезпечення розвитку фізичної культури і спорту [18].

До інших негативних чинників належать недосконалість інфраструктури у виробничій, навчально-виховній та соціально-побутовій сферах, а також незадовільний стан матеріально-технічної бази. Зокрема, це стосується фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, обладнання, спорядження та іншого майна, необхідного для занять фізичною культурою і спортом [7].

Нині рівень забезпечення населення спортивними залами (з розрахунку на 10 тисяч осіб) в Україні у 2-3 рази нижчий, ніж у розвинутих країнах, а плавальними басейнами – у 30 разів. Більше ніж 80% спортивних майданчиків не відповідають сучасним стандартам [14].

Матеріально-технічне оснащення сфери фізичної культури та спорту є важливим аспектом, який досліджувався у багатьох наукових працях. Ці

дослідження вплинули на розробку нових об'ємно-планувальних рішень для окремих та комплексних спортивних споруд, сучасних тренажерів і тренувальних пристроїв, вимірювальних приладів, спортивного інвентарю, а також спортивного одягу та взуття. Значна увага приділяється також підвищенню ефективності експлуатації спортивних об'єктів [6, 8, 15].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розвиток фізкультурно-спортивних споруд в Україні, зокрема в шкільній інфраструктурі, перебуває у незадовільному стані. Зокрема, залишаються невирішеними низка важливих аспектів: шляхи розв'язання проблеми недостатньої кількості та незадовільного стану спортивних споруд, необхідність адаптації спортивних споруд до різних вікових груп і фізичних можливостей, необхідність модернізації та уніфікації фізкультурної інфраструктури, питання фінансування і нормативно-правової бази [9].

Додаткового дослідження потребує питання модернізації навчальних закладів з відповідним оновленням фізкультурно-спортивних споруд, що вимагає урахування сучасних вимог безпеки, функціональності та доступності для всіх учнів.

Значно вплинути на розвиток цієї проблеми можливо, зробивши теоретичний аналіз фізкультурно-спортивних споруд в шкільній інфраструктурі, визначавши основні завдання і вимоги до проєктування та модернізації таких споруд [10].

Здійснений у дослідженні аналіз фізкультурно-спортивних споруд для загальноосвітніх шкіл може сприяти розробці ефективних рішень для модернізації відповідної інфраструктури та вдосконалення нормативної бази, що регулює проєктування та експлуатацію спортивних об'єктів у школах. Наведені дані сприятимуть запровадженню інноваційних підходів до уніфікації спортивних споруд для різних вікових груп та адаптивних спортивних зон для учнів із різними фізичними можливостями. Запропонована єдина система

фізкультурно-оздоровчої діяльності може стати основою для подальших досліджень у цій галузі.

Формулювання цілей статті. Метою нашого дослідження є зробити теоретичний аналіз фізкультурно-спортивних споруд в шкільній інфраструктурі.

Для вирішення сформульованої мети використано такі методи: аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, аналіз нормативних і програмно-методичних документів у сфері фізичної культури та спорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні у сфері фізкультурної діяльності зберігається структура минулих років, яка включає:

- масовий спорт і фізичну рекреацію для широких верств населення (згідно із Законом України «Про фізичну культуру і спорт», це масовий спорт та фізкультурно-оздоровча діяльність);
- спорт вищих досягнень, орієнтований на обмежене коло спортсменів високої кваліфікації;
- фізкультурну діяльність у навчальних закладах як «закрито» систему [10].

Фізичне виховання, яке відповідно до Закону здійснюється лише у навчально-виховних закладах, залишається частиною закритої мережі фізкультурної діяльності. Споруди цих закладів, як і раніше, використовуються виключно для фізкультурно-оздоровчої діяльності та фізичного виховання в межах освітніх установ [17].

Основні завдання фізкультурно-спортивних споруд в шкільній інфраструктурі – це забезпечити універсальність майданчика для різних видів фізичної активності; врахувати потреби учнів різного віку (молодшої, середньої та старшої школи); дотриматися норм безпеки та ергономіки та забезпечити довговічність конструкцій і матеріалів.

Розглянемо фізкультурно-спортивні споруди для різних шкільних вікових груп. Молодша школа (6-10 років) – потребують обладнання для розвитку координації, балансу, гнучкості (гірки, мотузкові комплекси, мініатюрні турніки,

пісочниці) та ігровий компонент є ключовим (ігрові зони, лабіринти). Середня школа (11-14 років) – збільшується потреба у розвитку сили, швидкості та витривалості, потрібно обладнання для командних ігор (баскетбольний майданчик, волейбольна зона) та індивідуальних вправ (турніки, бруси, зони для віджимань). Старша школа (15-17 років) – пріоритет надається розвитку сили, витривалості та спортивним досягненням і необхідні зони для тренувань з використанням ваги (гантелі, перекладини), футбольне поле, бігова доріжка. Проектування спортивного майданчика з урахуванням вікових та функціональних потреб учнів дозволить створити комфортне та безпечне середовище для занять спортом. Це сприятиме гармонійному фізичному розвитку школярів та формуванню здорового способу життя [16].

Основні завдання фізкультурно-спортивних споруд в шкільній інфраструктурі можна детально розкрити наступним чином.

Універсальність майданчика. Забезпечення можливості використання споруд для проведення різних видів фізичної активності (ігрові види спорту, легка атлетика, тренувальні заняття тощо); модульність або адаптивність обладнання для підвищення його функціональності; урахування потреб учнів різного віку; організація зон для учнів молодшої, середньої та старшої школи, з урахуванням їхніх фізичних можливостей та інтересів; використання обладнання, яке відповідає фізичному розвитку дітей різних вікових груп [11].

Дотримання норм безпеки та ергономіки. Відповідність конструкцій вимогам державних стандартів і технічних регламентів; забезпечення антиковзних поверхонь, амортизувальних покриттів та безпечного розташування обладнання; створення умов для уникнення травм.

Довговічність конструкцій і матеріалів. Використання якісних, екологічно безпечних і стійких до зносу матеріалів; захист конструкцій від впливу погодних умов (особливо для відкритих майданчиків); регулярне обслуговування та модернізація споруд для підтримки їх у належному стані.

Таким чином, фізкультурно-спортивні споруди відіграють ключову роль у створенні умов для розвитку фізичної культури серед учнів та формування їх здорового способу життя [12].

Іншим підходом до організації фізичної культури є створення єдиної відкритої мережі фізкультурно-спортивних споруд, яка охоплює також шкільні спортивні об'єкти [5].

Фізкультурно-оздоровча робота у поєднанні з фізичним вихованням, що проводиться виключно в освітній сфері, має обов'язковий характер, але спрямована на ті самі цілі, що й фізкультурно-оздоровча діяльність в інших сферах. Основні завдання включають: забезпечення права на заняття фізичною культурою; підтримання та зміцнення здоров'я через всебічну фізичну підготовку; заняття обраним видом спорту; оздоровлення та організацію відпочинку; розвиток масового фізкультурного руху; підвищення спортивної майстерності [8].

Основною відмінністю є інтеграція спортивних споруд навчально-виховних закладів (шкіл) до інфраструктури «дитячого спорту», який представляє початковий рівень фізичної підготовки. Фізичне виховання перестає розглядатися як окремий вид фізкультурної діяльності. Натомість фізкультурно-спортивна робота у школах відповідає загальній категорії фізкультурно-оздоровчої діяльності (або фізичної рекреації, «дитячого спорту»).

Уніфікація фізкультурної діяльності в навчально-виховній, соціально-побутовій та виробничій сферах створює єдині вимоги до забезпечення цієї діяльності. Це відкриває можливість для кооперативного використання одних і тих самих спортивних споруд у різних сферах, що сприяє ефективнішому використанню ресурсів [13].

Таким чином, аналіз отриманих даних дослідження підтверджує необхідність перегляду структури фізкультурної діяльності та відповідної модернізації інфраструктури, яка її забезпечує. Запропонована єдина система фізкультурної діяльності, що включає «дитячий спорт» – міський спорт (клубний

та масовий) – спорт вищих досягнень, за своїм змістом повністю відповідає структурі «фізична рекреація (фізкультурно-оздоровча діяльність) – масовий спорт – спорт вищих досягнень».

Фізкультурно-спортивні споруди в загальноосвітніх закладах відіграють важливу роль у забезпеченні повноцінного фізичного розвитку учнів та формуванні здорового способу життя. Вони є ключовим компонентом освітнього середовища, який сприяє організації уроків фізичної культури, позакласних спортивних занять і змагань, а також забезпечує можливості для активного відпочинку школярів [8].

Види фізкультурно-спортивних споруд. До основних видів фізкультурно-спортивних споруд у загальноосвітніх закладах належать:

Спортивні зали – використовуються для проведення уроків фізичної культури, тренувань та змагань із різних видів спорту, таких як волейбол, баскетбол, гандбол та інші. Оснащені спортивним інвентарем та обладнанням для багатофункціонального використання [17].

Стадіони та спортивні майданчики – включають футбольні поля, бігові доріжки, майданчики для занять легкою атлетикою, мініфутболом, баскетболом чи волейболом. Оснащені покриттями, що відповідають сучасним стандартам безпеки.

Тренажерні зали – призначені для розвитку сили, витривалості та інших фізичних якостей учнів. Містять різноманітне тренувальне обладнання, зокрема тренажери, гантелі, штанги.

Плавальні басейни – дозволяють організовувати заняття з плавання, що є важливим для розвитку координації та загального зміцнення здоров'я.

Спортивні куточки на відкритому повітрі – включають майданчики з тренажерами, турніки, бруси тощо. Використовуються для організації рухових активностей на свіжому повітрі [16, 17].

Фізкультурно-спортивні споруди в загальноосвітніх закладах повинні відповідати наступним вимогам, а саме забезпечення травмобезпеки шляхом

використання якісного покриття та міцного обладнання; можливість проведення занять з різних видів спорту; забезпечення вільного доступу для всіх учнів, включаючи дітей з обмеженими можливостями; створення сприятливих умов для фізичної активності, включаючи належне освітлення, вентиляцію та температурний режим.

На сьогодні у багатьох загальноосвітніх закладах існує потреба в модернізації фізкультурно-спортивних споруд. Основні проблеми включають – недостатнє фінансування для оновлення обладнання та невідповідність сучасним стандартам безпеки та функціональності, обмеженість ресурсів для впровадження інклюзивних практик [15].

Висновки. Фізкультурно-спортивні споруди є важливим інструментом для забезпечення всебічного розвитку учнів і зміцнення їхнього здоров'я. Їх удосконалення та модернізація має стати пріоритетним завданням для освітньої сфери.

Сучасні тенденції до здорового способу життя та популяризація фізичної культури вимагають розробки та впровадження багатофункціональних спортивних майданчиків. Ці майданчики мають забезпечувати універсальність і доступність для різних видів фізичної активності, що дозволяє задовольнити потреби широкої аудиторії користувачів. Незалежно від віку, рівня фізичної підготовки чи інтересів, кожен зможе знайти для себе зручний і ефективний формат занять.

Список використаних джерел

1. Богула П.О. Науково-методичні основи управління фізичною культурою і спортом в Україні : монографія / під заг. ред. В.І. Мудрика. Харків. 2011. С. 192–193.
2. Борек З. Польський досвід оздоровчо-рекреаційної діяльності з використанням спортивних споруд типу «Орлик». *Спортивна наука України*. 2015. № 2. С. 48–54.

3. Поліщук В., Потужній О., Кузькова М. Шкільні спортивні споруди та їх кооперативне використання в системі фізкультурно-оздоровчої діяльності. *Теорія і практика фізичної культури і спорту*. 2023. № 1. С. 173–177.

4. Державні будівельні норми України. Будинки і споруди. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди ДБН В.2.2.-13-2003. [Чинні від 2004-03-01]. Вид. офіц. Київ : Державний комітет України з будівництва та архітектури, 2004. 105 с.

5. Дика Т.С. Формування багатофункціональних комплексів в системі міст України. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2009. № 3. С. 46–50.

6. Довгенько Ю. Сучасні підходи до обліку спортивних споруд в Україні. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2010. № 3. С. 11–13.

7. Запороженко О., Підгорна А. Особливості формування об'ємно-планувальних рішень екологічних спортивних споруд. *Проблеми розвитку міського середовища*. 2013. Вип. 10. С. 55–64.

8. Імас Є., Мічуда Ю. Тенденції розвитку сфери фізичної культури та спорту в умовах сучасного ринку. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. № 2. 2015. С. 142–149.

9. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2015 р. № 1320-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1320-2015-%D1%80#Text>

10. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.08.2013 р. № 828-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/828-2011-%D1%80#Text>.

11. Кравдов Д. С., Слепцов О. С. Основні фактори що впливають на формування спортивного комплексу закладу вищої освіти. *Архітектурний вісник КНУБА. Архітектура будівель і споруд*. 2020. Вип. 20-21. С. 319–326

12. Мамалига С. В. Сучасні напрямки розвитку маркетингу. Економіка і управління. 2012. № 3. С. 72–77.
13. Палка Д. С. Концепція кооперованого використання шкільних спортивних споруд. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура*. 2008. № 15. С. 87–94.
14. Пивовар А.А. Спортивні споруди : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький : Пальміра, 2011. 116 с.
15. Петрук Ю.О. Еволюція типів спортивних будівель та споруд. *Містобудування та територіальне планування*. 2013. Вип. 50. С. 537–541.
16. Приступа Є., Жданова О., Чеховська Л. Аналіз ринку фізкультурно-оздоровчих послуг у Львові. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2017. № 6. С. 79–84.
17. Решетило С. Спортивно-фізкультурні споруди та обладнання : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет фізичної культури, 2010. 103 с.
18. Чеховська Л. Сучасний стан і перспективи розвитку інфраструктури масового спорту України. *Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2017. Вип. 3К. С. 526–531.